

„La cultura dils Gualsers.“ Sut quei motto ha uonn giu liug l’usitada excursiun culturhistorica cun ina viseta enta Val. Sonda da miezdi, ils 17 da matg 2023 ein vegn persunas da Tujetsch e quater dels da Sumvitg serendi da cuminonza enta Val.

Gia il plaz dil vitg ei in’attracziun, ei quel gie circumdaus da bellezza casas veglias e dalla baselgia. Ina fontauna enrihescha igl ambient e la sulada dat tempra speciala e simpatica.

Walter Deplazes digl Archiv cultural Sumvitg beneventa e salida tuts cordialmein. En special admetta el salid a signur Illien, che fa per nus il guid. All’entschatta meina el nus anavos per tschentaners e rauenta davart la historia da quella val allontanada. Oz struschamein da capir, mo la val ei vegnida colonisada entuorn 1300 dils Gualsers neu da Valrein sur il Valslerberg. Tut traffic sefageva encunter sid. Enconuschents e singulars fuvan ils purtaders da rauba sul pass. Era ils muvels da marcanzia fagevan quei viadi per serender sillas fieras da biestga el Tessin. Tochen igl onn 1880 ei il traffic da rauba sefatgs viers sid. Lu ei la colligiaziun cun la Lumnezia vegnida eregida.

Cheu dat ei era parallelas tier Tujetsch. Nossa val ei vegnida colonisada ella part sisum dils Gualsers e parzialmein ein quels secasai tochen a Zarcuns. Els han denton buca giu la forza da daventar ina enclava tudestga ed ein cul temps daventai Romontschs. Enqual schlatteina tuatschina dat aunc oz perdetga dalla derivonza. L’architectura veglia da Val ei semantenida sco mo en paucs loghens ed aschia dat ei beinenqualina casa dil 17avel tschentaner, la pli veglia schizun dil 16avel. La guida meina nus sisum il vitg e da leu savein nus contemplar ed admirar ils tetgs da plattas da crap da tuttas casas. Gest leu savein nus era visitar in vegl luvratori d’in calger. Als biars da nus Tuatschins vegnan regurdientschas viventadas da nos agens calgers. Il luvratori ei restaus originals sco sch’il calger fuss gest ius a gentar.

Igl onn 1868 ha l’aua gronda destriuu ina gronda part dil vitg e perquei visitein nus ed admirein il mir da schurmetg encunter aua gronda. Signur Illien fa era attents nus sin l’auter prighel ella val, quel dallas lavinas. Igl onn 1951 han 19 persunas anflau la mort. Enconuschenta a nus ei l’aua da beiber da Val ch’ei vegnida tschaffada l’emprema gada igl onn 1891. Nossa davosa viseta culturala ei dedicata alla baselgia da s. Pieder e s. Paul. In imposant altar grond e plirs pli pigns han fatg impressiun. Sco nus a Sedrun han era els schau construir siu altar grond in artist dil Valleis, numnadamein Anton Sigristen. Il vitg da Val ha fatg impressiun a nus tuts. El ei unics e sesanfla alla fin d’ina val, semegliontamein alla Val Tujetsch. Ina buna marena sil plaz dil vitg ha promoviu la cuminonza denter ils da Sumvitg, ils dall’Associazion da secundas habitaziuns ed ils Tuatschins. En in bien onn selgrein nus da beneventar Vus ad ina proxima excursiun culturhistorica.

En num da TujetschVIVAcultura
Tarcisi Hendry